

PSIXOLOGIYA FANINING PREDMETI VA MAQSADI

Ataqulov Anvarjon Tursunboyevich

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Jismoniy madaniyat fakulteti Texnologik ta'lim yo'nalishi talabasi

Atakulovanvarjon2@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17695634>

Annotatsiya: Ushbu tezisda psixologiya fanining predmeti va maqsadi ilmiy-nazariy asosda keng yoritilgan. Inson psixikasining tabiati, uning rivojlanish qonuniyatlari, psixik jarayonlarning tuzilishi, shaxsning psixologik xususiyatlari hamda psixologiya fanining metodologik asoslari haqida chuqur tahliliy fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: psixologiya, psixika, ong, shaxs, bilish jarayonlari, emotsiyalar, motivatsiya, iroda, psixik rivojlanish, psixoprofilaktika, psixokorreksiya, psixologik metodlar, shaxslararo munosabatlar, psixologik tahlil.

Kirish

Psixologiya inson faoliyati, ong, his-tuyg'ular, psixik jarayonlar va shaxs rivojlanishining ilmiy asoslarini o'rganuvchi fundamental fan sifatida zamonaviy ilmiy paradigmalarda alohida o'rin egallaydi. Bugungi globallashuv sharoitida inson potensialini to'liq namoyon qilish, ongning dinamik tuzilishini tushuntirish, kognitiv jarayonlarni optimallashtirish, shaxslararo munosabatlar sifatini oshirish psixologiya fanining dolzarbligini yanada oshirmoqda. Mazkur tezisda psixologiya fanining predmeti va maqsadi, uning metodologik asoslari, tadqiqot tamoyillari hamda zamonaviy yo'nalishlari ilmiy-nazariy jihatdan keng yoritiladi.

Psixologiya fanining predmeti

Psixika — bu tashqi olam aksining inson ongida faol, murakkab, dinamik va maqsadga yo'naltirilgan shaklidir. Psixologiya fani aynan psixikaning kelib chiqishi, rivojlanishi, tuzilishi, funksiyalari va mexanizmlarini o'rganadi.

Psixika quyidagi xususiyatlarga ega:

- Aksiologik — tashqi olamni mazmunli aks ettirish;
- Regulyativ — faoliyatni boshqarish va yo'naltirish;
- Motivatsion — ehtiyoj va motivlarni shakllantirish;
- Adaptiv — atrof-muhitga moslashish jarayonlarini ta'minlash.

Demak, psixologiyaning predmeti nafaqat inson ichki kechinmalari, balki ularning faoliyatdagi namoyon bo'lishi, tashqi muhit bilan o'zaro ta'siri hamdir.

Psixologiya quyidagi psixik jarayonlarni chuqur tahlil qiladi:

- Bilish jarayonlari: idrok, sezgi, xotira, tafakkur, diqqat, tasavvur.
- Emotsional jarayonlar: his-tuyg'u, kayfiyat, affekt, stress, ehtiros.
- Irodaviy jarayonlar: qaror qabul qilish, o'zini boshqarish, maqsadga intilish.
- Motivatsion tuzilma: ehtiyojlar, qiziqishlar, motivlar tizimi.

Bu jarayonlar o'zaro integrallashgan bo'lib, shaxsning harakatlari va xulq-atvori orqali namoyon bo'ladi. Shuning uchun psixologiya nafaqat ichki jarayonlarni, balki ularning tashqi faoliyatga qanday ko'chishini ham o'rganadi.

Psixologiya shaxsning quyidagi komponentlarini tahlil qiladi:

- Temperament va nerv tizimi xususiyatlari
- Xarakter, qadriyatlar, e'tiqodlar
- Qobiliyatlar va iqtidor

- Shaxslararo munosabatlar
- Ijtimoiy psixologik rollar

Zamonaviy psixologiyada shaxs dinamik, o'zgaruvchan, rivojlanuvchi tizim sifatida qaratiladi.

Uning shakllanishiga biologik, ijtimoiy va psixologik omillar majmuaviy ta'sir ko'rsatadi.

Psixologiya fanining maqsadi. Inson psixikasining ilmiy asoslarini tushuntirish.

Psixologiya fani psixik hodisalarning:

- kelib chiqish sabablari,
- rivojlanish qonuniyatlari,
- tashqi va ichki omillarga bog'liqligi,
- fiziologik va neyrobiologik asoslarini

ilmiy jihatdan aniqlashni maqsad qiladi. Fan inson xulq-atvoridagi murakkab mexanizmlarni obyektiv tadqiqot metodlari orqali o'rganishga intiladi.

Psixologiyaning amaliy maqsadi — ta'lim, tarbiya, boshqaruv, sport, tibbiyot, harbiy soha, iqtisodiy faoliyat kabi jarayonlarda insonning psixologik resurslaridan samarali foydalanishni ta'minlash.

Bunga quyidagilar kiradi:

- motivatsiya va emotsional barqarorlikni oshirish,
- stressga chidamlilikni rivojlantirish,
- qaror qabul qilish sifatini yaxshilash,
- kommunikativ kompetensiyani kuchaytirish,
- shaxsning o'zini anglash jarayonini qo'llab-quvvatlash.

Zamonaviy psixologiyaning maqsadi faqat muammolarni aniqlash emas, balki ularning oldini olishdir.

Psixologiya fanining metodologik asoslari

Psixologiya boshqa fanlar bilan integratsiyada rivojlanadi. Ularning ayrimlari:

- Fiziologiya — nerv tizimining faoliyati psixik jarayonlarning biologik asosi;
- Falsafa — ong, bilish, inson mohiyati haqidagi umumiy tamoyillar;
- Pedagogika — shaxs rivojlanishi va tarbiyasi jarayoni;
- Neyropsixologiya — miya tuzilmalari va psixik funktsiya o'zaro bog'liqligi;
- Sotsiologiya — shaxsning ijtimoiy muhit bilan aloqasi.

Metodlar tizimi esa experiment, kuzatish, suhbat, test, psixometrik o'lchovlar, kontent-analiz kabi uslublarni qamrab oladi.

Xulosa

Psixologiya fanining predmeti psixik hodisa, uning tuzilishi, funksiyalari, rivojlanish dinamikasi va inson faoliyatidagi namoyon bo'lishi bilan belgilanadi. Fan insonning bilish, emotsional, irodaviy va motivatsion jarayonlarini ilmiy asosda o'rganadi. Psixologiyaning asosiy maqsadi — inson xulq-atvori mexanizmlarini tushuntirish, psixik salohiyatni rivojlantirish, psixoprofilaktika va psixoproteksiya tizimini takomillashtirish, jamiyatda psixologik farovonlikni ta'minlashdir. Shuningdek, psixologiya ilmiy nazariyalar, empirik tadqiqotlar va amaliy yondashuvlar integratsiyasi asosida insonning ichki dunyosi va tashqi faoliyatini bir butun tizim sifatida o'rganadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Ananyev, B. G. (2001). *Chelovek kak predmet poznaniya*. Sankt-Peterburg: Piter.

2. Asmolov, A. G. (2014). *Psixologiya lichnosti: Kul'turno-istoricheskiy podkhod*. Moskva: Smysl.
3. Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., & Bem, D. J. (2002). *Introduction to psychology*. New York: Harcourt.
4. Davletshin, M. G. (1999). *Umumiy psixologiya*. Toshkent: O'qituvchi.
5. G'oziyev, E. (2010). *Psixologiya nazariyasi asoslari*. Toshkent: Fan.
6. Hilgard, E. R., Bauer, G. J., & Bower, G. H. (1996). *Hilgard's Introduction to psychology*. New York: Harcourt Brace.
7. Leontyev, A. N. (1977). *Deyatelnost. Soznanie. Lichnost*. Moskva: Nauka.
8. Rubinshteyn, S. L. (2002). *Osnovy obshchey psikhologii*. Moskva: Piter.
9. Vygotskiy, L. S. (1999). *Myshlenie i rech*. Moskva: Labirint.
10. Zimbardo, P., & Gerrig, R. (2004). *Psychology and Life*. Boston: Allyn & Bacon.
11. Myers, D. G. (2010). *Psychology*. New York: Worth Publishers.
12. Petrovsky, A. V., & Yaroshevsky, M. G. (1998). *Psixologiya: Uchebnik*. Moskva: Akademiya.
13. Qodirov, B. (2017). *Psixologiya faniga kirish*. Toshkent: Innovatsion Ziyo.
14. Shaxs psixologiyasi bo'yicha zamonaviy tadqiqotlar. (2020). *Pedagogik va psixologik tadqiqotlar jurnali*, 4(2), 34–45.
15. Miller, G. A. (2003). The cognitive revolution: A historical perspective. *Trends in Cognitive Sciences*, 7(3), 141–144.